

les alqueries pèdia

Fitxa per les alqueries pèdia / Museu de memòria oral

Nom/Cognom	Pilar Molés Ros
Data de naixement	1933
Títol	Pilar Molés Ros, memòries de guerra i postguerra.
Categories	Família, Guerra, postguerra, escola, casa, segregació, treball.
Data i lloc de l'entrevista	Dissabte 16 de setembre de 2017. Casa de l'entrevistada.
Entrevistador	Heterotopia CEAP (Nelo Vilar, Cyrille Larpenteur)
Enllaç	https://youtu.be/tOWpwAM4pRw
Extracte	https://youtu.be/o4U900LVR7k

Sinopsi: Pilar Molés Ros ens parla de la seua família i de les vicissituds de la guerra i la postguerra, amb detalls i anècdotes que mereixen figurar en la història del poble.

Resum / Transcripció:

Pilar Molés Ros, nascuda en 1933, ens conta que sa mare la va tindre als 46 anys, quan ja tenia un germà de 19 ó 20 anys, una germana de 17 i un altre d'11. Ens regala amb nombroses anècdotes d'altíssim interès i amb un vocabulari riquíssim que cal conservar. Conta, per exemple, que els seu germanet la portava a les gargallotes i ella a vegades (aleshores no portaven bolquers) li pixava damunt. Al ser la menuda la mimaven i la tractaven com a una nina.

Els seus pares eren *alquerieros* i de **família** llauradora. Només l'àvia de son pare era de fora, d'Eslida. L'*abuelo* Pauet era terratinent, tenia 10 fills i encara els va deixar 6 ó 7 fanecades i una casa a cadascú. A propòsit d'açò conta que la *tia* Adela, una dona relacionada amb el Rei Alfonso XII, va anar a Vila-real a queixar-se de que ella pagava més que els altres dos terratinents del poble. Allí li van dir que l'avi Pauet tenia 10 fills i l'altre 8 ó 9, i en canvi ella malbaratava els diners. Adela [Adela Lucía Almerich Cardet, Granada 1858 - Castelló 1920] tenia una paga del govern, a sa casa de les Alqueries organitzava festes a les que acudien homes en cavalls blancs, de Vall d'Uixó

o de València. En canvi, ens conta, va morir desmaiada a un hospital per a pobres de Castelló, l'ajudava un cosí.

El pare de Pilar era tallador oficial, durant cinc anys va anar a aprendre a Betxí. [5 min.] Després portava homes a tallar, de les Alqueries, Artana i altres pobles. Tallaven de tot: tarongers, oliveres, garroferes, fruitals, i per a gent amb molta terra. A sa mare li deien "Gracieta la Paua", a son pare "Batiste el Calent".

En la **Guerra** tenia 4 anys, es protegien en un refugi que van excavar davant de casa. Conta que els soldats volien endur-se a son pare (que tenia 51 anys) i a un altre home; ells s'amagaven dins d'un pessebre de bous, però com son pare tenia molt de caràcter en una ocasió es va encarar amb els militars i van estar a punt de matar-lo. Van fugir amb els bous a les Valls, a Quartell els van allotjar a canvi d'un bou.

Dins del refugi ella dormia contra una paret; al seu costat dormia una altra xiqueta i sa mare davant, asseguda en una cadira. En una ocasió havien regat l'hort de la vora i la paret es va solsir; ella va resultar completament arrubllada, l'altra xiqueta només les cames. Sa mare la va traure com va poder, netejant-li primer la careta, que se li va fer en una llaga de mal. Conta que plorava perquè la seua nina es va quedar colgada.

Aleshores la seua germana ja festejava. Com era molt bonica no podia eixir entre els soldats, quan ho feia l'acompanyava Pilar i li deia "mamà" perquè la respectaren i no li digueren res. [10 min.] Sa mare dormia a la porta de la casa i ella a la voreta, en una màrfega; si sentien la sirena eixien corrent i eren les primeres en entrar al refugi. Insisteix que han passat molt. Nules va resultar completament destruïda, però les Alqueries no. Als que vivien prop de la via no els van evacuar, en canvi als del Camí Ral sí, perquè hi havia molt de trànsit. Conta que la seua casa era de les millors de les Alqueries, i que davant van posar un tanc i hi estaven tots els soldats. Un dia van anar son pare i la seua germana a replegar coses i un soldat galant li donava a esta el mantó de manila de sa mare; son pare es va enfadar molt. Els soldats traïen els conills güitos de sa casa, els soltaven per la carretereta i els disparaven. Prop d'allí es va quedar sola la *tia* Paca, una dona major, i els soldats l'emborratxaven i la feien ballar damunt d'una taula.

Ens conta tot açò entre rialles, però no deixa de recordar que han passat molt. Diu que sa mare li deia: "Filla meua, passeu fam, passeu de tot, però guerra no en passeu cap".

Quan ja tornaven a casa, a Almenara no els van deixar passar; es van quedar carros i dones i els homes se'n van vindre. En arribar hi havia 7 ó 8 dones de Nules saquejant-los la casa, el seu germà era ebenista i se li enduien totes les ferramentes.

Una vegada a les Alqueries es van trobar el terme perdut, no hi havia per a menjar, van haver de començar a sembrar creïlles i moniatos, i a criar animals. Conta que a la **postguerra** hi havia molt d'estraperlo i que estava molt perseguit, que alguna gent es feia malbé perquè es tiraven del tren per a que no els agafaren a l'estació. [15 min.] La fiscalia estava molt activa. A més es van trobar que els diners republicans no valien; un tio va avisar a son pare que passaria això, i que se'ls gastara abans de tornar. Li van oferir una casa a Faura per comprar-la, però sa mare no va voler. En tornar tots els diners eren per a tirar-los.

Una dona molia blat en un molinet per donar-li de menjar al fill. El veïnat li portaven blat perquè el molguera, perquè la farinera requisava la meitat. Tot s'amagava. Anaven

al racionament, els donaven 1 quilo de farina, un altre de sucre... i l'havien d'agafar. Vora el bar Campos anaven a comprar pots de llet; la gent més miserable els agafaven del racionament i el canviaven per altres productes més necessaris, com l'oli. En la família hi havia una xiqueta setmesina i compraven llet per a ella.

Pilar va anar a l'**escola** fins als 12 anys, des dels 5 aproximadament. Diu no saber dividir, restar sí, sap escriure i llegir li agrada molt. Va anar a l'escola de la Palmera i tenien mestre i mestra. Al poble hi havia dos escoles públiques i una a un dalt. L'escola pública es va construir abans de la Guerra. Ens ensenya fotos. **[20 min.]** A la seua classe anaven unes 26 xiquetes de distintes edats.

La seua casa actual, que hui forma part del casc urbà, estava rodada d'horts. Ahí estava el Forn de Llop. Tenia una tia muda que va resultar molt afavorida en la partició: li van donar una casa i vivia amb un germà.

A l'escola contaven el Cara al sol, resaven, seien dos per pupitre. Tenien espai per al tinteret, que sovint vessava i ho havien de netejar. Jugaven a la corda, a jocs que en la majoria encara existeixen.

En **casa** guardaven les collites i els animals. **[25 min.]** En la seua família treballava son pare i els dos germans, així que entraven bastants diners. Tots tenien bicicleta i la casa estava al Camí Ral. Se la va construir son pare: va comprar carro i burra per dur material, i en el seu moment era la casa més moderna: tenia bany i cuina. El veïnat del Camí Ral es van posar d'acord per dur un metge, perquè amb el que hi havia no era suficient. Aleshores per al metge es pagava iguala. Son pare va oferir una casa per al metge que vinguera, li la va arreglar damunt de la seua, tenia clínica i salita. El metge tenia un Chevrolet a què un soldat li va furtar la figureta del capó. El metge va estar perseguit quan a la guerra per matar-lo. Tots els metges es quedaven a sa casa.

Pilar té dos xiques i un xic. **[30 min.]** El seu marit viu separat.

Conta que tota la gent volia la **segregació**, i que son pare ja ho van intentar en els anys 50. Recorda com havien de posar-se a les files de "forasters" per pagar la contribució a Vila-real. I com, al dur a la Mare de Déu del Niño Perdido a unes festes de Vila-real, alguna gent els deia: "En eixe poblet teniu eixa Mare de Déu tan guapa?".

L'ajuntament està ara en el xalet de la família Safont (de la *tia* Topa), que era una casa amb forn. Con Pilar era tan servicial els ajudava a fer pastissos. La *tia* Topa posava personalment la farina d'ametla. Quan va tindre xiquets llavava les gasses dels bolquers i les duia a secar al calfó d'eixe forn.

Li preguntem pel **treball**: ens conta que va treballar als magatzems de taronja fins als 36 anys. Després, amb els tres xiquets per casa, el seu sogre impedit i un cunyat fadrí, va decidir quedar-se a atendre la casa fins que el sogre va faltar. Aleshores, amb els xiquets a l'escola, va tornar al magatzem. Ella matava ànecs, oques o titos; **[35 min.]** tenien dos borreguets que van dur en bici des de Cabanes. Quan es van adonar que eren mascle i femella ja era tard i van tindre cries; els xiquets anaven a jugar amb els borreguets.

Després la filla va posar perruqueria a la vora de casa. Pilar aprofitava l'hora de dinar per llavar-li uns quants caps i se'n tornava a treballar menjant-se un entrepà en la bicicleta. També hi havia ocasions que anava d'un magatzem a un altre: de sis a nou

del matí a un i després se n'anava al seu. En una ocasió, en un segon dia de nadal diu haver guanyat un dineral perquè treballaven a destall i ella va fer moltes caixes.

I a tot açò, aleshores no hi havia llavadores i escuraven mascara: cuinar a llenya embrutava molt, però tenien molta llenya perquè son pare era tallador. Li van regalar un foguer de petroli que ella utilitzava en comptagotes, només comprava mig litre de petroli perquè no hi havia diners. Escuraven amb espart i terreta, que de tant en tant duia un "terrero" d'Artana en un carret. La gent del poble llavava a les sèquies però ella no perquè sa mare tenia dos piques grans que omplia d'una cisterna; a la vora de les piques tenia un aljub sempre ple per si fallava la cisterna. Després la sogra es va comprar una llavadora manual i més avant ja van vindre les llavadores elèctriques.

Una anècdota molt graciosa: algun animal els matava les gallines del corral, i no sabien què era. **[40 min.]** En una ocasió se'n va pujar a collir figues a l'arbre i una vegada dalt va veure que pujava un eriçó molt gran (fa un gest com de 60-70 centímetres!) i es va posar a cridar horroritzada. Sa mare va eixir amb una destraleta i el va matar. Ja no els van matar més gallines. Tenien llenyers al corral, suposa que viuria allí. Ella tindria 14 ó 15 anys.

Més històries familiars: tenien una cria de patets i els van caure dins d'un pou cec. Els van traure amb una cistella, negres de tarquim. Al pou cec replegaven les aigües pròpies i les del metge.

En morir sa mare, la germana de Pilar es va mudar amb ella. Els van donar una cria de titos, que diu que són molt delicats de criar, i a la nit van dormir juntes amb els titos en una cistelleta. De matí els van posar al racó del foc, es va agafar la cistella i van morir els animallets.

Per acabar ens diu i ens explica uns versos sobre les antigues famílies riques de les Alqueries: *Carabona no té dona/ el Baró no té un sisó/ la Regenta va calenta/ a fer-se un deu a casa Cantó.*

L'entrevista amb Pilar Molés és molt graciosa i interessant, totes les anècdotes que ens conta il·lustren formes de vida amb humor i precisió, i el vocabulari ens fascina en la seua riquesa: *a les gargallotes, solsir, arrubllir, colgar, màrfega, calfó, sisó, fer-se un deu...* El paradís de qualsevol filòleg!